

ДІАЛОГОВА СТРАТЕГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА ЛЕКЦІЙНОМУ ЗАНЯТТІ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Стаття присвячена актуальній проблемі модернізації навчальної діяльності студентів, які здобувають одночасно дві спеціальності – вчителя початкових класів і вчителя музики у початкових класах.

Розглядаючи лекцію як найважливіший компонент у структурі підготовки майбутніх педагогів до музично-виховної роботи у школі, автор аналізує можливості удосконалення змісту і форми її проведення. Зокрема висвітлюється особливість діалогової стратегії взаємодії між викладачем і студентами через використання проблемного підходу до організації процесу освоєння лекційного матеріалу; аргументується необхідність запровадження такої моделі лекції, яка б активізувала у студентів власної позиції щодо музично-педагогічних явищ, спонукала б їх до самонавчання і творчого пошуку.

Ключові слова: *діалогова стратегія педагогічної взаємодії, лекція, проблемність, міждисциплінарний підхід, самостійна робота музиканта-педагога.*

Постановка проблеми. Зі зміною соціальної парадигми суспільного розвитку особливої ваги і нового змісту набувають питання освіти, навчання і виховання. У зв'язку з цим проблеми загальноосвітньої школи стають об'єктом обговорення і аналізу всіх, хто має стосунок до системи підготовки педагогічних кадрів. Адже цілком очевидним є те, що ядром процесів, які відбуваються в освіті, повинен стати вчитель, здатний долати відживаючі штампи і стереотипи (це не заперечує необхідності творчого переосмислення і

використання набутого цінного педагогічного досвіду), знаходити нетрадиційні виховні технології, брати на себе відповідальність за педагогічне новаторство.

У контексті гуманістичної спрямованості школи, її зорієнтованості на розвиток духовності підростаючого покоління, прилучення дітей до системи культурних цінностей (що свідчить про зростаючу роль предметів художньо-естетичного циклу, перенесення їх з «периферії» шкільного життя в його центр) актуалізується проблема пошуку шляхів удосконалення підготовки майбутніх «провідників» мистецтва для загальноосвітньої школи, зокрема музикантів-педагогів.

Аналіз останніх досліджень. Про назрілу необхідність кардинальних перетворень у цьому напрямку, впровадження в практику роботи зі студентами нових підходів, форм і методів пише ряд авторів (Л.М. Масол, Г.М. Падалка, О.Я. Ростовський, О.П. Рудницька, С.О. Феруз, Т.В. Щериця та інші).

Так, О.Я. Ростовський, підкреслюючи, що в сучасних умовах для шкільного вчителя музики появилася реальна можливість стати справжнім творцем навчально - виховного процесу, розкрити свій духовний, особистісно-творчий потенціал (сьогодні музиканту-педагогу надається право вносити необхідні зміни не тільки у зміст окремого уроку, але й в навчальні програми в цілому, широко використовувати як традиційні, так і нові прийоми роботи, розробляти і втілювати на альтернативній основі власні підходи до організації музично-педагогічного процесу у школі), обґрунтував актуальність впровадження у вузівську музично-педагогічну освіту курс «Методика музичної освіти школярів» [4].

Про потребу суттєвого реформування змісту і методів викладання музичних дисциплін пише Т.В.Щериця, наголошуючи на важливості перегляду системи цінностей і пріоритетів у вузівській музично-освітянській політиці, скерованості її на формування музичної культури студентів [6].

Не применшуючи значення професійної компетентності, Г.М. Падалка вважає, що для вирішення завдань покращення підготовки студентів необхідно

здійснювати формування таких якостей, які визначають особистість сучасного вчителя, а саме соціальну активність, наявність сформованих переконань, ставлення до своєї професії, здатність до духовного спілкування, до творчої діяльності, творчого пошуку, професійну культуру [2].

Констатуючи появу в педагогічній освіті тенденції відходу від формування у студентів вузькопрофесійних навиків і вмінь, зокрема гри на музичному інструменті, С.О.Феруз пропонує активно впроваджувати різноманітні види виконавської практики, - академічні і сольні концерти, звітні концерти класів викладачів, конкурси, концерти-бесіди, лекції-концерти, музичні бесіди, музичні спектаклі, концерти-вікторини, та інші, які в майбутньому сприятимуть здійсненню ними багатогранної педагогічної діяльності [5].

Різновекторність досліджень музикантів-педагогів зумовлена сучасною стратегією варіативності та інтегративності в реалізації змісту шкільної мистецької освіти. Безперечними є досягнення науковців у розробці оптимальних моделей роботи зі студентами, майбутній фах яких – «Вчитель музики у загальноосвітній школі». Однак недостатньо вивчені можливості модернізації системи підготовки студентів, які здобувають одночасно дві спеціальності: основну – «Вчитель початкових класів» і додаткову - «Вчитель музики у початкових класах».

Мета статті – обґрунтувати необхідність організації проблемно-дослідницької діяльності студентів при освоєнні курсу «Методика музичного виховання», розкрити значення діалогової стратегії взаємодії на лекційному занятті для удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя музики у початкових класах.

Виклад основного матеріалу. Опанування фахом учителя музики у початкових класах має свої особливості, без врахування яких малоефективними будуть навіть найновіші педагогічні технології. Найбільш типовими з них є недостатній обсяг аудиторних годин, відведених для вивчення музичних

дисциплін і різнорівнева початкова музична підготовка студентів (а часто і її відсутність).

Це зумовлює необхідність впровадження у вузівську практику таких форм і методів організації навчальної діяльності майбутніх педагогів, які стимулювали б їх до самостійного пошуку необхідної інформації, заохочували б до самонавчання, спонукали б до розкриття власного творчого потенціалу. На нашу думку, формування активної позиції студента в процесі набуття ним фаху вчителя музики у початкових класах здатна забезпечити діалогова стратегія педагогічної взаємодії з викладачем. В умовах реалізації особистісно зорієнтованої педагогіки вона є основою інноваційних технологій навчання і виховання засобами мистецтва.

Діалогова взаємодія, «забарвлена позитивними емоційно-естетичними переживаннями, захопленням художньою діяльністю, емпатійними почуттями, з домінуванням відчуття успіху, насолоди від ... самостійної участі на шляху пізнання мистецтва» [1,с.9], повинна відбуватись при вивченні всіх музичних дисциплін, центральне місце серед яких займає методика музичного виховання. В освоєнні цього важливого курсу взаємозалежна вербальна і невербальна комунікація між викладачем і студентами на основі партнерських стосунків, обміну особистісними духовними цінностями здійснюється специфічно у різних формах проведення занять: лекціях, семінарських, лабораторних, індивідуальних консультаціях, колоквиумах тощо. Розглянемо особливості проведення лекції як найважливішого компонента в структурі професійної підготовки студентів.

В лекційній формі роботи принципово важливим є не передача аудиторії готової інформації про теоретичні основи, мету, структуру, принципи реалізації музичного виховання дитини, знання про вплив того чи іншого виду музичної діяльності на музичний розвиток школяра тощо, а спонування її до самостійного проникнення у сутність кожного наукового поняття, активізації мислення. Зорієнтованість же лектора лише на те, щоб студенти запам'ятали

матеріал, тобто стали байдужими споживачами чужих думок, а потім виклали їх на семінарі, заліку, екзамені позбавляє майбутніх вчителів можливості виявити власну особистісно-творчу позицію, пройти свій шлях осмислення явищ музично-педагогічної дійсності.

Створити умови для такої «дослідницької» діяльності студентської молоді можна через використання проблемного підходу до організації процесу освоєння лекційного матеріалу. На наше глибоке переконання, саме проблемність повинна складати модель проведення лекції, оскільки вона передбачає активну взаємодію суб'єкта з проблемно поданим змістом навчання. Тобто мова йде про реалізацію проблемності у двох взаємопов'язаних аспектах: у змісті навчального предмета засобом розробки системи проблем, які відображають основну суть дисципліни; і в ході розгортання цього змісту у навчальному процесі, який здійснюється за допомогою побудови проблемного навчання за діалогічним типом, де і викладач і студенти «проявляють інтелектуальну активність та ініціативу, зацікавлені у судженнях один одного, обговорюють альтернативні варіанти розв'язання» [3, с. 294].

Стосовно першого, змістового аспекту, необхідно зауважити, що та чи інша музично-педагогічна проблема, яка розглядається на лекції, повинна викликати інтерес у студентів; складати для них пізнавальну трудність, спонукаючи їх до роздумів; опиратися на попередній досвід і знання (при невідповідності висунутої для розв'язання проблеми і наявним фондом знань, проблемне навчання не приносить позитивних результатів, а інтерес до заняття загасає).

Щодо процесуального аспекту, то він характеризується інтелектуальною активністю студентів завдяки посиленню таких операцій, як аналіз, синтез, порівняння, аналогії, узагальнення з метою висунення гіпотез, їх обговорення, формулювання висновків, тобто для розв'язання проблемної ситуації.

Зрозуміло, що ефективність власної пізнавальної діяльності студента залежить від діалогової взаємодії з викладачем. Це спонукає педагога звертати

особливу увагу на структуру лекції, кожен з етапів якої забезпечував би логіку розгортання цієї взаємодії.

При всій варіативності побудови заняття (її зумовлюють такі фактори, як характер навчальної теми, рівень засвоєння вивченого матеріалу, специфіка даної слухацької аудиторії, ступінь сформованості інтересу до дисципліни, можливості самого лектора) його доцільно, на наш погляд, розпочинати з повторення-актуалізації попередньої теми (в стислій формі і за активної участі студентів), висвітлення перед ними її невідомих граней та узагальнення вивчених понять і категорій. Цей процес творчого, особистісно-суб'єктивного переосмислення знань в нових умовах створює підґрунтя для розуміння їх місця і значення для подальшого засвоєння матеріалу.

Наступним структурно-логічним етапом заняття є формулювання і розкриття його теми і плану. Пояснення нової теми в проблемному викладенні дозволяє підносити професійне мислення майбутніх музикантів-педагогів на якісно новий, вищий рівень. Дуже важливо, щоб викладач включав в лекційний матеріал завдання пізнавально-дослідницького характеру, до розв'язання яких активно б долучались самі студенти: обговорювали запропоновану проблему висували свої «гіпотези», обґрунтовували шляхи її вирішення. Лектору необхідно володіти інформацією про існуючі точки зору на підняті у лекції питання і доносити їх до аудиторії. Здійснюючи порівняльний аналіз, показуючи проблему різнопланово і залучаючи слухачів до обговорення, викладач спонукає їх до продуктивного мислення. Уміння діалектично підходити до існуючих в музичному вихованні проблем, розкривати властиві музичним явищам суперечності, безумовно, сприяє визначенню у студента щодо них власної позиції, яка найповніше проявляється в дискусії. Розгортання на лекції діалогічного спілкування може іноді «затримати» хід лекції. Але саме в такому живому, творчому характері обговорення проблеми ми вбачаємо унікальну можливість переведення студента з позиції об'єкта впливів викладача в суб'єкт учіння.

Результативність засвоєння змісту лекції в значній мірі залежить від врахування при її побудові необхідності актуалізації наявних у слухачів знань з суміжних наук, рівня оволодіння категоріями, положеннями, які прямо або опосередковано пов'язані з темою заняття. Так, при розгляді багатьох проблем музичного виховання вступають в дію філософська категорія «культура», категорія музикознавства «музичний образ», категорія психології «сприймання» тощо. Кожна з цих категорій має свій специфічний зміст і володіє певними функціональними якостями. І завдання викладача полягає у наданні їм актуальності і конкретного змісту з позицій професійної спрямованості. Крім того, міждисциплінарний підхід до висвітлення лекційного матеріалу дозволяє студенту бачити цілісну картину досліджуваного музично-педагогічного явища.

У структурі лекції вагоме місце повинно зайняти пояснення нових понять і категорій. Підбір понятійного апарату має відбуватись із врахуванням специфіки аудиторії. Його доступність стане запорукою виникнення інтересу до заняття, віри студента у власні можливості, що створить умови для дійсно глибокого засвоєння висвітлених положень. Активна мислена взаємодія з викладачем у цьому процесі, включення елементів самостійного аналізу нових дефініцій понять дозволить сформувати стереотип особистісно-значимого власного здобутку в оволодінні знаннями.

Полегшить сприйняття лекційного матеріалу і чітка підпорядкованість його тексту сформульованим викладачем завданням. Студенти повинні бачити струнку модель лекції, щоб виділяти в ній найбільш суттєве. Тому її змістову частину мають складати не голі абстракції, а доступні для розуміння наукові знання, підкріплені прикладами, які б в наочно-образній формі розкривали специфіку практично-творчої діяльності музиканта-педагога. Саме прикладному аспекту методичної підготовки вчителя музики слід відводити на лекційному занятті особливу велику роль, домагаючись при цьому, щоб студенти позбувались формалізму в професійному мисленні, прагнули до

творчої свободи в реалізації шляхів здійснення музичного виховання в загальноосвітній школі.

Отже, у вибудовуванні структури лекції необхідно керуватись логікою процесу пізнання: від розгляду вже відомого вихідного матеріалу через набуття в узагальненій формі нових знань – до спрямованості на практичне застосування в прямій або опосередкованій формі засвоєного знання.

Обов'язковою умовою успішного проведення лекційного заняття є емоційність лектора у спілкуванні з аудиторією. Лекція, прочитана з піднесенням, оптимістичним настроєм, з умінням викладати матеріал нібито роздумуючи разом зі слухачами, з умілим застосуванням прийомів ораторського мистецтва, які включають у себе образні порівняння, «здатність дивуватись», знаходити необхідний емоційний тон мовлення, безсумнівно, приваблюють студентів і позитивно впливають на мотиваційно-ціннісний аспект їхньої підготовки. Спостерігаючи за творчим підходом викладача до занять, виявом його суб'єктивно-особистісних експресивно-художніх здібностей, вміння відчувати емоційний стан своїх підопічних, студенти і собі переймають і накопичують такий досвід спілкування, який зможуть в майбутньому екстраполювати на свою професійну діяльність.

Висновки. Характеризуючи особливості проведення лекції, ми виходимо з того, що найвищим її досягненням є не передача готових (хоча й інформативно насичених) знань, не насадження загальновизнаних істин, а залучення аудиторії до активної співпраці з викладачем у напрямку знаходження відповідей на поставлені питання, виникнення у кожного студента своїх припущень щодо їх розв'язання. А це є великим стимулом до подальшої самостійної роботи з літературою, спостереження за музично-педагогічною дійсністю з метою пошуку власного шляху вирішення піднятих у лекції проблем музичного виховання. Подальші наукові розвідки пов'язуємо з вивченням питання модернізації інших форм проведення занять з метою удосконалення підготовки майбутнього музиканта-педагога в контексті Болонської конвенції.

1. Вивчення музики в 5-8 класах : навч. метод. посібник для вчителів /Л.М.Масол, Л.В.Беземчук, Ю.О.Очаковська, Т.О.Наземнова – Х. : Скорпіон, 2003. – 128 с.
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) /Г.М.Падалка. – К.:Освіта України, 2008. - 274 с.
3. Психологія: словарь / под. общ. ред. А.В.Петровского, М.Г. Ярошевского.- 2-е изд., испр. и доп. – М.:Политиздат, 1990.- 494 с.
4. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський .- Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011 – 640с.
5. Феруз С.О. Підготовка майбутніх учителів музики в класі основного інструменту до виконавської практики у школі: метод. рекомендації для вчителів, студентів, муз.-пед. ф-тів пед. ін-тів./С.О.Феруз, І.О.Феруз, Т.Г.Гордейчева.- Мелітополь: МДПУ, 1992 .- 36с.
6. Щериця Т.В. Духовність і музична культура майбутніх учителів музики /Т.В. Щериця // Мистецтво і освіта. – 2005.- №4 - С.6-8.

The article is dedicated to the burning issue of the upgrade improvement of the studying activities of students who are achieving two professions at the same time a teacher of elementary school and the music teacher of the elementary school. Considering the lecture as the key provision in the author analyses possibilities of improvement the contents and the way it's been processed. The specific of the dialogical activity is outlined as well as the interrelationship between student and teacher in the course of the usage of process organization and the render standing of the class materials, taken out of the lectures. There is a big necessity of the establishment of classes like that so that to activate and improve the studying process.

Key words: verbal strategy, student-teacher interrelationship, the lecture, the issue, pedagogical process, self-mastering of musicians.